

Förälder på avstånd

Stöd till dig som möter föräldrar med
barn i samhällsvård

Förord

Den sociala barnvården är ett av de viktigaste och svåraste områdena inom socialt arbete. I det förbättringsarbete och den forskning som ligger till grund för den här skriften har vi strävat efter att bidra till ökad kunskap om föräldrar till barn i samhällsvård och det stöd som socialtjänsten ska erbjuda dem.

Fokus för arbetet har varit att fördjupa förståelsen av det som Socialstyrelsen kallar för det tredelade föräldraskapet, och vad det innebär i praktiken. Bakgrunden var att de 26 kommuner som initierade forskningsprojektet upplevde att föräldrar till placerade barn tappas bort. Det kan innebära att barnen förlorar kontakt med sin ursprungsfamilj eller att kontakten blir svårhanterlig och präglad av oro och negativa känslor, vilket kan påverka både barndom och vuxenliv. Föräldrar kan uppleva att de utestängs från barnens liv, vilket försätter föräldern i maktlöshet, sorg och frustration. För socialarbetare kan den bristfälliga kontakten med föräldrarna leda till dåligt samvete och kontakten och arbetet med föräldrarna kan upplevas svårt och hotfullt.

Vi tar utgångspunkt i att barn har rätt till sin ursprungsfamilj och att föräldrar har rätt att få stöd för att hantera sin situation och för att kunna vara en bra förälder på avstånd. Det betyder inte att alla föräldrar har rätt till samma sak, inte heller att alla föräldrar har rätt att bo tillsammans med sina barn, eller ens att träffa barnen.

Att vara förälder på avstånd kan ske på olika sätt och socialarbetare behöver utforska och bedöma stödbehov, men också ge förutsättningar för delaktighet. Därför bör det tredelade föräldraskapet se olika ut i olika familjer och under olika perioder i livet. Ibland kan föräldrar axla en begränsad del av föräldraskapet, ibland mer, ibland inget alls. De föräldrar som vi träffat under det här arbetet efterfrågar socialarbetare som är kreativa och nyfikna, och som fokuserar på vad som fungerar här och nu. Vi hoppas att läsningen ger dig som möter familjer idéer om hur det kan gå till. Läs och diskutera gärna tillsammans i arbetsgruppen.

Anna Melke, Iréne Josephson och Therése Wissö, forskare i *Förälder på avstånd*

! OM FÖRÄLDER PÅ AVSTÅND

Det här materialet är inspirerat av den norska vägledningen *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon*, men är framförallt ett resultat av det forsknings- och utvecklingsarbete (FoU) som bedrevs under 2019–2021. I projektet samarbetade tre forskare från universitet och FoU-enheter med praktiker från socialtjänsten i sju kommuner. Nyckelpersoner från socialtjänstens olika enheter deltog, till exempel utredare, barnsekreterare, familjebehandlare och vuxenhandläggare liksom arbetsledare, chefer och verksamhetsutvecklare. Satsningen innebar att föräldrar synliggjordes på ett nytt sätt när frågan kom på agendan, men också att nya arbetssätt utvecklades eftersom

alla var eniga om att det behövdes. Förutom att följa utvecklingsarbetet intervjuade forskarna personal från socialtjänsten genom ett 20-tal fokusgrupper, och ett 40-tal föräldrar intervjuades enskilt eller i par vid ett eller flera tillfällen över tid. Röster från intervjuer med föräldrar och socialtjänstpersonal finns med i det här materialet, med vissa justeringar för att göra citaten lättlästa och aidentifierade. Det genomfördes också en årlig inventering av befintligt stöd i varje kommun genom en enkät till alla socialsekreterare med ansvar för placerade barn.

Projektets hemsida är goteborgsregionen.se/foralderpaavstand

SYMBOLFÖRKLARING

FAKTA

REFLEKTION

LÄS MER

TIPS

Göteborgsregionen (GR) består av 13 kommuner som har valt att jobba tillsammans. Vi driver utvecklingsprojekt, har myndighetsuppdrag, forskar, ordnar utbildningar och är storstadsregionens röst i Västsverige, bland mycket annat. I våra nätverk träffas politiker och tjänstepersoner för att utbyta erfarenheter, bolla idéer och besluta om gemensamma satsningar. Allt för att regionens en miljon invånare ska få ett så bra liv som möjligt.

© Göteborgsregionen 2022
Box 5073, 402 22 Göteborg
Författare: Anna Melke
gr@goteborgsregionen.se
ISBN 978-91-89703-01-8
Layout: Göteborgsregionen

Rapporten är framtagen av Göteborgsregionen med finansiering av:

FORTE:

Forskningsrådet för
hälsa, arbetsliv och välfärd

Innehåll

Förord	1
Hur är det att vara förälder på avstånd?	5
Att kombinera ett barn- och föräldraperspektiv	9
Hur är det att ha en förälder på avstånd?	10
Lagar och riktlinjer	13
Delaktighet i det tredelade föräldraskapet	15
Hur kan delaktighet främjas?	16
Delaktig på olika sätt.....	18
Stöd till placerade barns föräldrar	23
Vad ska stödet innehålla?	23
Vem är rätt stödperson?	24
Vägledning och bollplank.....	26
Ekonomiska frågor	28
Hjälp att hitta det stöd som finns.....	29
Krisstöd – samtal och praktisk hjälp.....	30
Samarbete med familjehemsföräldrar och institutionspersonal.....	31
Föräldrarnas relation till barnet	33
Umgänge med barnet	34
Motivationsarbete	35
Verksamheter och projekt som det går att läsa mer om online...37	

Hur är det att vara förälder på avstånd?

Omhändertagande av barn är känsloladdat för alla inblandande. Både föräldrar som själva sökt hjälp och de som motsatt sig placeringen kan känna sig maktlösa och rädda när barnet inte längre bor hos dem. Det kan uppfattas som otydligt vad som nu ska hända och vad som förväntas av dem. Att navigera i denna osäkerhet är skrämmande eftersom det finns en rädsla för att förvärra situationen – om jag som förälder gör fel kanske jag hamnar på ännu längre avstånd.

Många upplever en stor saknad efter sitt barn. Kanske vågar eller orkar föräldrarna inte berätta för någon annan om vad som har hänt. Det kan, trots att så många nu är inblandade, infinna sig en känsla av att vara övergiven och ensam. Även om en förälder bett om hjälp är det inte så här de en gång tänkte att det skulle bli. Det är en sorg att bära.

En del kan uppleva känslor av lättnad och tacksamhet över att barnet äntligen får hjälp, efter att i många år ha kämpat för att få tillvaron att gå ihop. Nu tar någon annan över, någon som vill ens barn väl och kan ta vid där man själv inte räckt till.

För en del föräldrar är det tvärtom: både omhändertagandet och det som händer därefter framstår som obegripligt. De kan vara helt oförberedda. Ibland handlar det om att föräldrar helt enkelt inte förstår – ingen har förklarat på ett för dem begripligt sätt – men det kan också handla om att de inte håller med om andras bedömningar. De känner sig missförstådda och förda bakom ljuset. Kanske beskriver de omhändertagandet som en kidnappning.

Andra föräldrar känner tvärtom en frustration över att placeringsbeslutet kommer så sent. De kan uppleva att de uppmärksammat barnets behov av hjälp under en lång tid utan att något hänt. De är vana vid att behöva ligga på för att inte barnets behov ska tappas bort eller ramla mellan olika myndigheters stolar. När samhällsvården kommer in uppstår ett hopp om att det äntligen ska bli bättre. Samtidigt kan det finnas en oro för att vården inte tar vara på all den kunskap som vid det laget finns om barnets behov. Trots att allt hittills gått så långsamt ska allt nu gå väldigt fort. Det är förvirrande.

Föräldrar med barn i samhällsvård är inte någon enhetlig grupp. I många avseenden skiljer de sig åt gällande egen problematik, sysselsättning, familjerelationer och andra resurser. Socialarbetare (alla som möter föräldrar i ett socialt arbete) behöver därför alltid se till det unika ärendet och den enskilda förälderns funktionsförmågor. Det krävs också en ödmjukhet inför det faktum att ingen kan veta hur människors färdigheter eller sjukdomstillstånd utvecklas över tid, varken när det gäller barn eller vuxna.

Det föräldrar bär med sig in i mötet med socialtjänsten är inte bara upplevelsen vid själva omhändertagandet, utan också det som föranlett omhändertagande och tidigare kontakter med myndigheter, där tilliten till socialtjänsten, liksom andra, kan ha skadats. Det blir viktigt att ta reda på vad som krävs för att föräldern ska känna tillit till dem som de nu ska jobba tillsammans med, såväl socialsekreterare som familjehemsföräldrar, HVB-personal och andra inblandade.

Socialstyrelsen (2017) [Ett hem att växa i – Familjehemmets bok, kap 5](#)

Men vad jag kände var... när det var livskris... jag tycker inte att jag fick någon hjälp. Jag tycker det var på väldigt låg nivå. Det är därför jag har varit förbannad på socialtjänsten emellanåt. Det kunde vara en sådan här grej som, jag och mamman hade ju kommit överens om tillsammans att jag inte skulle följa med till boendet en gång. Det var för att det kanske är lugnare, för "mamma är mamma, och det är första gången, det kanske är tryggare om du är med första gången". Då stod det ju i utredningen att "pappa valde att prioritera jobbet före sitt barn". Sådana här grejer gör ju ont som fan, när man har gjort allt man kan för att det ska fungera.

Caesar

Jag har, som jag ser det, noll plats. Och så försöker jag skjuta undan banala känslor som avundsjuka och sånt men visst, det finns ju en... ett spår. De har en familj, jag har ju inte det längre för jag är helt själv här. Jag har liksom 16 timmar av själv under en dag, och de har 16 timmar med mitt barn. De är trygga, de är två, de har ekonomin i ordning, de har sina mål. Jag har inte det, jag har bara blivit ur... Mitt barn har blivit urplockat ur mitt liv och jag har 16 timmar som jag inte vet någonting. Och de verkar liksom inte förstå ett enda spår av mitt behov.

Rana

Man känner det när man kommer i en sån här situation så är det... man känner sig i underläge och man känner sig oförstådd och man känner sig straffad... Förstår du? Av en myndighet. Och det borde vara socialens roll att minska den känslan för att underlätta för föräldrarna. För man kommer in... under ett myndighetsutövande, så man är också i hela den här situationen ett offer själv. Det är faktiskt... något som en del av de som man har kontakt med borde tänka på och förstå.

Eva

Mitt barn hamnade akut i nån familj som efter ett par veckor sa att "vi orkar inte". Långt bort i en annan stad. Jag kunde inte hälsa på. Ingen hälsade på. Han var helt själv där i sex veckor. Och han var så liten då. Alltså det är så hemskt tycker jag. Fast jag var aldrig kritisk mot det för de gjorde ju det bästa av situationen, som var helt konstig... Det kändes som att de gjorde det de kunde. Men jag förstår att de inte förstod.

Anna

Att kombinera ett barn- och föräldraperspektiv

Socialarbetare kan känna sig klivna inför vem som ska vara i fokus för deras arbete. Inte sällan ställs barn- och föräldraperspektiv emot varandra. Tidigare forskning har uppmärksammat att socialtjänsten inte i tillräcklig utsträckning tillvaratagit barns rättigheter och att såväl utredningar som insatser genomförts utan barns delaktighet. Att lyfta fram föräldrars rätt till delaktighet och stöd kan därför uppfattas som provocerande och hotfullt. Kan verkligen båda perspektiven samexistera? Riskerar vi inte att åter sätta föräldrars rättigheter framför barns? Och vilket stöd förtjänar egentligen föräldrar som fått sina barn omhändertagna – har samhället vid det laget inte redan gjort allt?

För att möjliggöra ett socialt arbete med föräldrar måste såväl socialarbetare som familjehemsföräldrar och HVB-personer tro på att det går att samarbeta med föräldrar utan att det sker på bekostnad av barnet. Det är frågor som behöver ventileras och diskuteras bland dem som möter samhällsvårdens familjer, både generellt och i varje enskilt fall. Ibland är det enkelt – det finns inget skyddsbehov och barnet vill vara med sin förälder. I andra fall behöver barnen skyddas från kontakt med sina föräldrar. De ska hållas på långt avstånd. Ofta handlar det dock om något som ligger däremellan, det vill säga att det inte finns någon grund för umgängesbegränsning, men att relationen heller inte är enkel. Det finns en risk att föräldrar oavsett hur situationen ser

ut hamnar på långt avstånd just därför att perspektiven anses konkurrera ut varandra. Föräldrar riskerar därmed att hamna på ett längre avstånd än vad som är motiverat och gynnsamt, inte minst för barnet och inte minst ur ett långsiktigt perspektiv.

DE HÄR FRÅGORNA KAN ANVÄNDAS FÖR EGEN REFLEKTION, MEN OCKSÅ FÖR ATT SAMTALA I EN ARBETSGRUPP ELLER PÅ EN AVDELNINGSDAG

- Om ditt barn skulle flytta, vad tycker du att familjehemmet/ institutionspersonal i första hand behöver tänka på för att det ska bli bra för ditt barn?
- Finns det något särskilt du skulle vilja lägga till om ditt barn ska bo i en familj med en annan kulturell bakgrund än din egen?
- Vad skulle du känna om ditt barn var placerat?
- Vad skulle du behöva om ditt barn var placerat?

Hur är det att ha en förälder på avstånd?

I forskning och undersökningar framkommer att barn upplever många oklarheter under en placering, bland annat när det gäller sin ursprungsfamilj. Barn som växer upp i familjer där föräldrarna har svårigheter och sjukdomar oroar sig för dem och oron kan finnas kvar även om de inte längre bor hemma. Oavsett om barn önskar mer eller mindre kontakt med sina föräldrar, kan de behöva hjälp med relationen. Det är därför viktigt att återkommande följa upp även dessa aspekter och att ge information om föräldrarnas situation och den hjälp de får.

LÄS MER

- Attention (2021) [Vart ska jag hamna?](#)
- Barnombudsmannen (2019) [Vem bryr sig?](#)
- Maskrosbarn (2016) [Jag är bara en påse med pengar](#)
- Socialstyrelsen (2021) [Att lyssna på barn i familjehem](#)

EXEMPEL PÅ OMRÅDEN ATT UTFORSKA

- Hur ser föräldrakontakten ut och hur fungerar den just nu, enligt barnet?
- Behöver barnet stöd från någon för att föräldrakontakten/ umgängen ska kännas bra?
- Kan barnet förklara varför placeringen har skett?
- Känner barnet till vad socialtjänsten gjort för att stötta föräldrarna?
- Vet barnet vilken information föräldrarna får om hur hen har det?
- Vad vill barnet att föräldern ska få information om – vad är viktigt för barnet att förmedla?
- Finns det något mer barnet önskar att föräldern fick hjälp med?

I projektet Förälder på avstånd ingick inga forskarintervjuer med barn. Däremot genomfördes intervjuer av en av de deltagande kommunerna, som en del av förbättringsarbetet. De ville veta vad barnen tänkte om den hjälp deras föräldrar får och vad de önskade att föräldrarna fått mer av. De utgick från upplägget i Västermodellen/Västernorrlandsmodellen där feedback från barn används för verksamhetsutveckling, och de vände sig till ungdomar och unga vuxna som var placerade, eller som varit det. Nedan några reflektioner från de familjehems- och socialsekreterare som deltog:

Intervjuerna gav oss jättemycket och förstärkte känslan av att det här är en viktig fråga för dem. Vi insåg att många barn inte vet så mycket om sina föräldrar eller vilken hjälp de får. De visste inte heller vad föräldrarna fick för information om dem och därför blev det svårt när de skulle träffas.

Efter det här har vi förtydligat att socialsekreterarna ska ge mer information om föräldrarna när de träffar barnen. Vi har lagt till frågor i den samtalskortlek som vi använder och i vår uppföljningsenkät. Vi blev också mer medvetna om att barnen behöver hjälp att prata med sina föräldrar om varför det blivit som det blivit och hitta sätt att mötas.

Framöver kommer vi också att försöka förbättra umgängen eftersom barnen berättade om dåliga erfarenheter: vi planerar för mer personal, mer flexibilitet och mer självständighet när det går. Ett medskick från barnen var att det kan behövas ekonomisk stöttning också, så de kan göra aktiviteter med sina föräldrar. Det känns bra att kunna berätta för ungdomarna att deras berättelser lett till flera konkreta saker.

Lagar och riktlinjer

Barns rätt till kontakt med sina föräldrar och sin släkt uttrycks på olika ställen i svensk lagstiftning och nationell vägledning, liksom föräldrars rätt att vara föräldrar och att få hjälp med det. Här är några exempel:

BARNKONVENTIONEN

Barn har rätt till sin identitet, sitt medborgarskap, sitt namn och sina släktförhållanden. (Artikel 8)

Konventionsstaterna ska respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa. (Artikel 9)

[Läs hela Barnkonventionen - UNICEF Sverige](#)

FÖRÄLDRABALKENS KAPITEL 6

Barnet skall ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Umgänget kan ske genom att barnet och föräldern träffar varandra eller genom att de har annan kontakt. (15 §)

[Föräldrabalk \(1949:381\) \(FB\) | Lagen.nu](#)

SOCIALTJÄNSTLAGENS KAPITEL 6

Vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön. (1 §)

Socialnämnden ska i fråga om de barn som vårdas i ett familjehem, jourhem, annat enskilt hem, stödboende eller hem för vård eller boende [...] lämna vårdnadshavarna och föräldrarna råd, stöd och annan hjälp som de behöver. (7 §)

Socialnämnden ska noga följa vården av de barn och unga som vårdas i ett familjehem, jourhem, stödboende eller hem för vård eller boende främst genom [...] samtal med vårdnadshavarna. Socialnämnden ska särskilt uppmärksamma barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående. (7 b §)

[Socialtjänstlag \(2001:453\) \(SoL\) | Lagen.nu](#)

LAGEN OM VÅRD AV UNGA (LVU)

Socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar och vårdnadshavare så långt möjligt tillgodoses. (14 §)

[Lag \(1990:52\) med särskilda bestämmelser om vård av unga \(LVU\) | Lagen.nu](#)

Delaktighet i det tredelade föräldraskapet

Eftersom föräldrar oftast inte har en egen handläggare i placeringsärendet, ligger ett stort ansvar för att göra föräldrar delaktiga hos barnets socialsekreterare och hos familjehemssekreteraren.

Det är viktigt att föräldrar, familjehemsförälder och socialarbetare kan skapa allians för att kunna arbeta tillsammans. Föräldern behöver känna sig sedd och bekräftad. Genom att nedteckna föräldrarnas synpunkter och önskemål i vård-, genomförande- och umgängesplaner – och ta hänsyn till det som är möjligt – visar socialtjänsten att de tar föräldrarna på allvar. Föräldrarnas självkänsla kan stärkas om de känner sig betydelsefulla för barnet, om de får tydliga uppgifter knutna till barnet, känner sig som en samarbetspart och en aktiv deltagare i barnets liv. Det finns risk att föräldrar blir allt mindre delaktiga och synliga ju längre tiden går. I takt med att kontakten med socialtjänsten blir mer sporadisk riskerar även barnet att förlora kontakten med sin förälder.

LÄS MER

- Socialstyrelsen (2020), [Barn i familjehem – umgänge med föräldrar och andra närstående. Kunskapsstöd för socialtjänstens bedömningar](#)
- Socialstyrelsen (2020), [Placerade barn och unga. Handbok för socialtjänsten.](#)
- Socialstyrelsen (2020), [Omsorg, gränssättning och våldförebyggande arbete. Kunskapsstöd för personal på HVB för barn och unga.](#)
- Socialstyrelsen (2020), [Guider för positivt umgänge](#)

Hur kan delaktighet främjas?

En förutsättning för att vara delaktig är att förstå vad som händer och vad som gäller. Tydlig information till föräldrar om såväl beslutsprocesser och vårdprocesser som föräldrars rättigheter och skyldigheter är något som de flesta kommuner behöver utveckla. Socialsekreterare kan många gånger uppleva att de lagt ner mycket tid på att förklara processer och regelverk, men det har ändå inte blivit riktigt begripligt för föräldrarna.

Föräldrar behöver tillräckligt bra skriftlig information, som de kan återkomma till och läsa flera gånger. Det här är sannolikt en ännu större utmaning för de föräldrar som inte behärskar det svenska språket eller har kännedom om det svenska samhället. Därför behöver informationen vara anpassad till flera grupper, till exempel på lätt svenska. Informationen behöver också vara anpassad till föräldrarnas kognitiva förmåga. Den kognitiva förmågan är olika hos människor, men påverkas i en stressad situation. Därför behöver den som lämnar information till en person i en så pass påfrestande situation som ett placeringsärende är, vara beredd att förklara saker många gånger på flera olika sätt.

Ibland är det till hjälp att ha med en stödperson vid möten – någon som hjälper till att ta anteckningar, ställa frågor och efteråt prata igenom vad som hände. Vissa föräldrar har personer i sitt eget nätverk, andra har stöd från andra delar av socialtjänsten, en funktionshinderverksamhet eller sjukvården. Kanske kan du uppmuntra till att någon av dem involveras i kontakten med föräldern?

KONKRETA SÄTT ATT FRÄMJA DELAKTIGHET

- Be föräldrarna att utvärdera genomförandet av placeringen: Vad var bra och vad kunde gjorts annorlunda?
- Visa intresse och erkännande inför föräldrarnas kunskaper och erfarenheter från sitt eget liv och från livet med barnet.
- Fråga föräldrarna om de behöver mer information om hur socialtjänsten fungerar och om den hjälp som finns att få, om regler och riktlinjer
- Lyssna till föräldrarnas förslag till hur barnet och föräldrarna kan stödjas under placeringen
- Fråga vad föräldrarna önskar vara delaktiga i, vilka frågor är viktigast för dem?
- Involvera föräldrarna när förändringar planeras, till exempel av umgänge
- Bidra till att föräldrarna kan följa med i barnets glädjeämnen, sorger och bekymmer, barnets hälsa, skola och fritid – antingen direkt eller genom information.
- Bidra till att upprätthålla en dialog mellan socialsekreterare, föräldrar och dem som har den dagliga omsorgen om barnet och efterfråga hur föräldrarna tycker att det fungerar
- Ge föräldrarna insyn i dokument och journaler om det inte finns skyddsaspekter, till exempel veckobrev från skolan.
- Bidra till att de kan delta på möten och i beslutsprocesser när det är möjligt

Delaktig på olika sätt

Delaktighet går att uppnå för alla, men på olika sätt. Det varierar mellan olika föräldrar, men det varierar också över tid eftersom föräldrars funktionsförmåga och livssituation är föränderlig, men också därför att förutsättningarna runt barnet förändras över tid. Bedömningar av vad som fungerar behöver därför ske kontinuerligt. Som socialsekreterare utforskar du vad som är viktigt för varje förälder och gör sedan en bedömning av vad som är möjligt. Det kan vara bra att vara medveten om några områden som är särskilt känsliga för många föräldrar: högtider, hälsa, funktionsnedsättning, övergångar och resor. Vid högtider som födelsedagar, jul eller skolavslutningar uppstår frågor om hur föräldern får lov att delta i uppvaktning och fester, liksom om barnet till exempel får följa med på kusinens dop.

När det gäller barnets hälsa eller funktionsnedsättning uppstår frågor om hur föräldrarnas kunskap tas tillvara, men också om vilken kännedom de får om en sjukhusvistelse eller huruvida deras åsikter beaktas när sjukvården föreslår en ny medicin. Övergångar kan handla om att barnet flyttar eller byter skola

där många föräldrar vill involveras i en diskussion om vad som kan fungera utifrån tidigare erfarenheter, snarare än att ställas inför fullbordat faktum. När det gäller resor finns önskemål att veta när barnet ska resa utomlands och vart eftersom det kan kännas obehagligt att inte veta var i världen ens barn befinner sig, eller att inte få förbereda sig mentalt i god tid (om föräldern har rätt att veta utifrån skyddsbedömning). Det kan också väcka känslor när det blir en påminnelse om de ekonomiska skillnaderna mellan familjehemmet och föräldrarna.

För att sätta ord på vad delaktighet kan innebära för olika föräldrar och vid olika tidpunkter kan det vara hjälpsamt att använda den så kallade delaktighetstrappan (se figur på nästa sida). Poängen med den är inte att alla ska hamna så högt upp på trappan som möjligt, utan att få syn på vad som är möjligt och önskvärt och därmed ta medvetna beslut: Hur kan jag ge föräldern möjlighet till delaktighet, på den nivå som är möjlig för föräldern här och nu?

DELAKTIGHETSTRAPPA

Källa: Det här är en egen, anpassad version av den trappa som hämtats från forskning om delaktighet och inflytande och till exempel används av Sveriges Kommuner och Regioner och i delaktighetsprojekt. Vill du läsa mer sök efter "delaktighetsstege" eller "delaktighetstrappa".

KOGNITIVA NEDSÄTTNINGAR

Kognition handlar om hjärnans förmåga att ta emot, lagra, bearbeta och plocka fram information. Kognitiva nedsättningar kan till exempel göra det svårt med förmågan att:

- koncentrera sig under ett möte eller samtal
- sälla i sinnesintryck
- beräkna andras tankar, känslor, handlingar och avsikter
- förutsäga vad som ska hända
- hålla tillbaka impulser
- hålla sig lugn
- förstå och ha känsla för tid och hur lång tid olika saker tar, när de börjar och slutar
- organisera, planera och genomföra aktiviteter
- komma ihåg vad som är planerat
- hitta till platser och saker
- lösa problem som plötsligt uppstår och bestämma sig för vad som bör göras och hur.

Källor: Infoteket, Region Uppsala och "NPF och socialtjänsten" (Gothia förlag, 2021)

ENKLA TIPS FÖR KOGNITIV TILLGÄNGLIGHET

De här tipsen är allmängiltiga, men särskilt viktiga för den som har kognitiva funktionsnedsättningar.

- Hjälptill med förutsägbarhet, till exempel genom att informera om vilka som ska delta på ett möte och skriva dagordning på whiteboard.
- Påminnelser dagen innan via sms om när och var mötet ska ske.
- Checklistor och annan nedtecknad, sammanfattande information.
- Tydlighet med tid – hur lång tid pågår mötet? Hur lång tid är kvar? Om möten förlängs, var tydlig och stäm av.
- Visualisera genom till exempel tidslinjer eller ord- och bildberättelser (även det som görs till barn kan vara hjälpsamt för de vuxna).
- Lägg in pauser eller låt föräldern bestämma när paus behövs.
- Se till att det finns till exempel aktivitetsboll eller papper och penna för den som behöver något i händerna för att kunna koncentrera sig.
- Använd kortlek eller andra former av färdiga frågor som föräldern kan välja mellan.
- Be föräldern sammanfatta vad som beslutats på mötet så att du försäkrar dig om att du varit tillräckligt tydlig.
- Begränsa antalet sinnesintryck (fläktljud, lysrör, fullbelamrat bord, många som pratar samtidigt).

Källa: "NPF och socialtjänsten" (Gothia förlag, 2021)

Så det är ju med en jättejättesorg och det är också nu för man önskar ju sig att man hade kunnat vara delaktig i aktiviteter så man fick känna sig som en mamma. Men man blir ju mer och mer frånkopplad som en mamma. Och när barnet har hamnat på familjehem så är ju sorgen så mycket större än under HVB-tiden för då är det någon annan person som tar den rollen. Och det är jättesvårt. Så att försvarsmekanismen hos mig också är ju att skärma av.

Eva

Min son som bodde i familjehem har flyttat hem till mig nu, han har ett LVU, men han är placerad i hemmet och då vill de ha en kontinuerlig kontakt så att de har koll på läget ordentligt. Det gynnar mig. Det gör att jag får prata med dem varje vecka. Och jag hör av mig. Varje vecka får man ett sms: "Hur är det? Hur känns det? Funkar det?" Sen har vi ett litet telefonsamtal och det hjälper faktiskt. Jag vet att jag sa att det inte behövdes så ofta, men jag får nog ändra det för det är faktiskt väldigt skönt att ha. Det behöver inte vara så mycket, men just den lilla avstämningen.

Ingrid

Alltså, jag sitter där ovetandes, jag vet inte hur ni tänker, ni sitter och arbetar över huvudet på mig fast jag har valt själv... alltså jag har valt själv att lämna bort mitt barn, för hennes bästa... Så varför samarbetar vi inte? Varför får jag aldrig veta någonting? Jag känner att jag samarbetar med socialsekreteraren, men varför samarbetar inte han med mig?

Helena

Det känns jättemärkligt när socialsekreterarna bestämmer saker, vad som ska hända när han kommer hem, och jag inte är med i diskussionen. Utan jag får ett papper där det... ett kontrakt där det står vad han får göra och inte får göra.

Zahra

Stöd till placerade barns föräldrar

Vad ska stödet innehålla?

Föräldrar behöver olika stöd, beroende på vilka egna resurser och svårigheter som de har, men också beroende på barnets behov. Behovet av stöd varierar också över tid. Det som var aktuellt vid omhändertagandet förändras vanligtvis under placeringens gång, i takt med att livssituationen och andra omständigheter förändras. Behovsbedömningar är därför en färskvara, liksom den professionella kunskapen om vilket stöd som är tillgängligt. Den som möter föräldrar till barn i samhällsvård behöver bedöma den aktuella situationen, men det ställer också krav på att socialtjänsten kan erbjuda individanpassat stöd utifrån den enskildes behov.

I den här skriften kommer vi att presentera de former av stöd som diskuterades, utformades eller förbättrades under Förälder på avstånd. Det är med andra ord ingen komplett förteckning över det stöd som varje kommun bör tillhandahålla. Det är heller inte en lista på specifika eller evidensbaserade metoder. Däremot finns det forskningsstöd för att de stödformer som vi presenterar kan vara viktiga för föräldrar med placerade barn.

FYRA FORMER AV STÖD SOM FÖRÄLDRAR KAN BEHÖVA

Emotionellt stöd, till exempel samtal där föräldern möter engagemang och förståelse, liksom uppmuntran och bekräftelse. Det minskar ensamhetskänslor och stärker trygghet, självkänsla och hopp.

Kognitivt stöd, till exempel i form av information, vägledning, problemlösning eller kunskap. Det vidgar föräldrarnas tankehorisont och handlingsrepertoar.

Social tillhörighet och nätverksstöd, till exempel sådant som ger möjlighet att arbeta eller upprätthålla ett intresse. Det ger föräldern positiva sammanhang och stärker/bibehåller de resurser som finns (som ibland kallas skydds- eller friskfaktorer).

Praktiskt stöd, till exempel med byråkratiska uppgifter, eller sådant som att handla, packa barnets saker, städa eller få skjuts någonstans. Det avlastar föräldern från enkla saker som kan kännas oöverstigliga i en kris- eller kaosartad situation.

Källa: Jämför Lindqvist (2014) "Utsatta föräldrar" eller Lennéer Axelsson (2010) "Förluster".

Vem är rätt stödperson?

Ibland kan det finnas flera professionella aktörer runt det placerade barnet och dess föräldrar: familjebehandlare, boendepersonal, missbruksbehandlare, personal från psykiatri och habilitering etcetera. Det är inte säkert att alla känner till att barnet har placerats och så länge de inte är informerade har de svårt att stötta föräldern i den uppkomna situationen. Om föräldern ger sitt godkännande finns goda möjligheter att mobilisera potentiella stödjare genom samverkan. Föräldern kan också behöva hjälp att se vilka i det sociala nätverket som skulle kunna stötta dem som föräldrar, vilket ibland kan vara den bästa långsiktiga lösningen, både för förälder och barn.

Ungdomsbehandlaren har varit en slags krycka hela tiden. Vi ringer till varandra. Han ringer till mig ungefär en gång i veckan och det känns nästan... varje gång blir jag glad och känner... "åh, det finns någon som bryr sig om mig och tänker på mig. Jag är inte bortglömd." Vi känner varandra ganska väl nu och det har till och med varit så att jag vid något tillfälle blivit arg på honom och fått lov att vara arg och uttrycka ilska och blivit bemött i det, för det är en av alla saker jag behöver öva mig på att säga ifrån eller att bli arg och känna att "jag dör inte. Jag klarar faktiskt av att bli arg utan att livet tar slut." Den funktionen har varit nästan min räddning under hela den här tiden.

Rana

VIKTIGA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ATT FÖRÄLDRAR SKA FÅ RÅD, STÖD OCH HJÄLP

- Att råd, stöd och hjälp tolkas så brett att det kan genomföras oavsett om det inkluderar att föräldern har kontakt med barnet eller inte, och avsett om hemflytt planeras eller inte.
- Att det finns ett lokalt utbud av stöd som socialsekreterare känner till.
- Att föräldrar vågar ta emot stöd.
- Att föräldrar förstår vad stödet syftar till och därmed känner sig motiverade att ta emot det.
- Att alla professionella som möter vuxna även ser dem som föräldrar (inte bara som klienter eller patienter).
- Att den som möter föräldrar kan och vill vara en stödperson.
- Att stödet utgår från förälderns aktuella behov och egna resurser.
- Att stödet anpassas efter förälderns funktionsförmåga.
- Att systematiska uppföljningar inkluderar frågor om föräldrar så att det syns om barn och föräldrar får den hjälp de behöver och har rätt till.

KONKRETA TIPS I KONTAKTEN MED FÖRÄLDRAR

- Introducera sig själv när du är ny och fråga hur föräldern har det.
- I den tidiga fasen är det viktigt att informera om hur barnet har det i sitt nya hem.
- Uppmuntra föräldern att hålla sig till de överenskommelser som ni hittills gjort.
- Fråga om föräldern behöver någon praktisk hjälp.
- Bekräfta föräldern i att det är en svår situation att få sitt barn omhändertaget.
- Ta reda på vad föräldern vill ha hjälp med den närmsta tiden.
- Berätta hur er kontakt kommer att se ut framöver.
- Ge föräldern hopp om en bättre livssituation.
- Uppmärksamma det föräldern lyckas med.
- Sätt ord på de resurser föräldern har.
- Respektera föräldrarnas oro och ta den på allvar i planeringen av samhällsvården.
- Lev upp till löften, och om det inte går – berätta att det inte kommer gå och varför det blev så.

Vägledning och bollplank

Många föräldrar önskar stöd från någon som kan förstå vad det innebär att vara i deras situation, men också att ha någon att samtala med exempelvis efter att barnet varit på besök hemma eller när barnet flyttat hem igen.

Det finns många tillfällen när en förälder kan behöva vägledning, eller chans att bolla frågor med en annan vuxen. En del föräldrar saknar ett socialt nätverk och behöver någon av den anledningen. Andra har släkt och vänner som står dem nära, men känner inte att denna typ av frågor är något de vill, kan eller bör diskutera med släkt och vänner bland annat av hänsyn till sin egen eller barnets integritet.

Behovet av vägledning kan vara extra stort vid nya situationer, som när ett barn placeras eller omplaceras, eller när föräldern ska träffa barnet vid umgängen eller hemflytt. Vägledningen kan handla om planering – hur ska jag tänka nu? – eller stöd vid akut uppkomna situationer – hur ska jag agera nu? Föräldrar kan känna sig ensamma i att lösa svåra situationer som uppstår när barnet exempelvis åter hamnar i konflikter i skolan eller återfaller i att använda droger; situationer som liknar dem som tidigare resulterat i en akut placering och som föräldern behöver hjälp att hantera för att undvika en återplacering.

Om föräldern har en god och förtroendefull relation till socialsekreteraren så kan den här typen av samtal ske med socialsekreteraren. För föräldrarna är det viktigt att de får behålla etablerade kontakter som är positiva, istället för att involvera en ny person i familjen. Ju fler som involveras i familjen, ju större är risken att situationen kring barnen upplevs som rörig och svår att överblicka, både för föräldrar och professionella.

I vissa fall kan det dock vara positivt för familjen att få en ny stödkontakt, särskilt om relationen till socialsekreteraren blivit infekterad och förtroende saknas. Det viktiga är att den person som utses aktivt arbetar för att jobba tillsammans med föräldern.

Denna typ av stöd kan också uppstå i stödgrupper där föräldrar inom strukturerade ramar delar erfarenheter med varandra, hittar strategier och kanske även nya personer som adderas till det sociala nätverket. Mot bakgrund av de utvärderingar som gjorts av stödgrupper, samt den kunskap som generellt finns om betydelsen av att få träffa andra med egen erfarenhet av en viss sjukdom, utsatthet eller anhörigsituation tycks det vara ett viktigt område att fortsätta utveckla.

Jag skulle önska någon som är där, så att man vet att man har någon att vända sig till om det skulle krisa sig. Skulle jag kunna tänka mig. Någon att prata med, om hela situationen. Och, vad jag kan göra som mamma för att mitt barn ska få komma hem?

Leila

Jag skulle behöva diskutera händelser för det är fortfarande mycket som händer kring Hanna även om det inte är i den digniteten som det var för ett år sedan. Jag vill kunna bolla med någon, tankar om hur jag ska lösa situationer och om hennes syskon, som inte har mått så bra i den här processen. Och hur jag ska göra med kontakten med deras pappa till exempel.

Zahra

Ekonomiska frågor

När ett barn omhändertas påverkas familjens ekonomi, till exempel omkostnader för institutionsplacering, ekonomiskt bistånd, underhållsstöd, barn-, vård och bostadsbidrag. Att sätta sig in i alla dessa system är komplicerat, särskilt i den påfrestande situation som ett omhändertagande innebär. Föräldrar till placerade barn behöver hjälp att hitta tydlig information om vad som gäller. De ekonomiska frågorna spelar stor roll för många föräldrar, inte minst eftersom tiden före en placering kan ha inneburit att de varit sjukskrivna för egen del eller för att hantera barnens problematik i form av exempelvis skolfrånvaro, psykiska ohälsa, missbruk och rymningar.

Inspektionen för socialförsäkringen har konstaterat att det krävs ett bättre samarbete mellan Försäkringskassans och socialtjänstens handläggare för att inte föräldrar ska riskera att antingen gå miste om sådant de har rätt till, eller bli återbetalningsskyldiga för sådant som felaktigt betalas ut. Dessa frågor kan vara avgörande för om en förälder kan bo kvar i en bostad som är stor nog att rymma barnet vid umgänge eller hemflytt, men också för att ge ekonomiskt utrymme för aktiviteter med barnet.

Ekonomiskt stöd kan också handla om ersättning från socialtjänsten till föräldrar så att de kan resa och hälsa på sitt barn och för att kunna hitta på saker tillsammans med barnet, till exempel besöka släktingar eller göra en utflykt. Det är viktigt att barnets socialsekreterare, familjehemssekreterare och handläggare för försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd samarbetar för att hitta lösningar i varje familj där det behövs.

LÄS MER

Inspektionen för socialförsäkringen (2021), Placerade barn och socialförsäkringen. En granskning av hur socialförsäkringsförmåner påverkas när barn placeras i annat hem än i sitt föräldrahem.
[Rapport 2021-6 Placerade barn och socialförsäkringen.pdf \(isf.se\)](#)

Hjälp att hitta det stöd som finns

Föräldrar kan behöva hjälp och vägledning för att hitta det stöd som finns inom frivilligorganisationer, socialtjänst och sjukvård. Det kan handla om:

- Psykolog vid vårdcentral
- Öppenvård inom habilitering, beroende, psykiatri eller annan sjukvård
- Stödgrupper, till exempel för föräldrar till placerade barn, för föräldrar till barn med olika diagnoser/funktionsnedsättningar eller för familjer där en förälder är frihetsberövad
- Insatser riktade till föräldrar med exempelvis psykisk sjukdom, eller som utövat våld
- Mottagning för föräldrar till placerade barn
- Insatser för att komma i arbete
- Missbruksvård

LÄS MER

Läs mer om olika stödformer hos Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd. Det finns flera insatser som i studier visat goda resultat, men som kommer få föräldrar till del: <https://mfof.se/foraldraskapsstod/malgrupper-for-foraldraskapsstod.html>

Ja, Gud vad jag hade önskat psykologsamtal under den här tiden. Att jag hade fått ventilera. För det som har skett har ju påverkat mitt arbete ganska mycket, mitt sätt att leva på, alltså med vår livssituation. Att alltid vara beredd på att få olika typer av samtal, att som då, när barnet avvek... Från att ha vetat att barnet har varit på ett boende och sen på ett nytt boende, till att få ett samtal plötsligt att... Nä, men nu... och så åker man upp i stressnivå på två sekunder och så är ungen borta igen i två veckor. Det är ganska svårt att leva på det sättet. Och jag upplever att det är så otroligt få människor som förstår, på riktigt, hur det är. Och sen kan alla på jobbet, kollegor, och alla människor runtomkring en säga att "jag förstår", men det är det inte någon som gör egentligen.

Olivia

Krisstöd – samtal och praktisk hjälp

Föräldrar kan behöva hjälp att hantera den krissituation som uppstår då ett barn omhändertas eller när nya kriser uppstår under placeringstiden. Utformning och utförande kan anpassas efter lokala förutsättningar, till exempel när det gäller om det ska vara bistånd eller service, eller vem som utför det. I en större kommun kanske det är möjligt att erbjuda en egen mottagning med personal som enbart jobbar med föräldrastöd. I mindre kommuner kanske det är mer realistiskt att uppdraget utförs inom befintlig organisation eller i kommunsamverkan, som en del av befintlig tjänst. Utgångspunkten kan vara att stödpersonen är helt ny för föräldern eller att tillvarata de tillitsfulla kontakter som föräldern redan har med till exempel en missbruks- eller ungdomsbehandlare.

Innehållet i det som här kallas för ett krisstöd kan variera – stödet karaktäriseras istället av att det är ett sätt att aktivt erbjuda att någon finns till hands för det föräldern själv efterfrågar oavsett om det till exempel handlar om att få skjuts hem från ett jobbigt möte eller hjälp att gå igenom utredningen med någon annan än dem som genomfört den.

LÄS MER

På goteborgsregionen.se/foralderpaavstand finns exempel på olika sätt att utforma krisstöd. Klicka på de enskilda kommunflikarna.

Under Förälder på avstånd testade kommunerna att utforma krisstöd på olika sätt och utvärderade hur det blev. Här är en reflektion från en av verksamheterna:

Vårt mål har varit att föräldern ska erbjudas krisstöd så tidigt som möjligt. Ibland har stödpersonerna funnits med redan vid placeringstillfället. Vi har också strävat efter så lite byråkrati som möjligt, därför är det en serviceinsats. Fem tillfällen låter lite, men upplevelsen är att det räckt ganska långt. Efteråt har flera velat ha mer stöd och då har vi kunnat bevilja det som en öppenvårdsinsats. Det föräldrarna uppskattat är att de upplever att det finns någon som är till för dem. De har känt förtroende för krisstödjarna. Vi har också fått feedback från en ungdom som uttryckte att det blev lättare att själv ta emot hjälp när han såg att någon fanns där för mamman. Så nu jobbar vi vidare och utvecklar det här.

Samarbete med familjehemsföräldrar och institutionspersonal

Det kan vara klokt att tillsammans med familjehemmet titta på kapitel fem i "Ett hem att växa i" som handlar om livslånga relationer och ursprungsfamiljens betydelse, liksom att titta på det tillsammans i en arbetsgrupp inom socialtjänsten eller på ett boende vid upprepade tillfällen. Det kan ha en mobiliserande kraft eftersom det bekräftar att samarbetet är viktigt och att familjehemmen får med sig det i sin utbildning.

Om kommunen har ett nätverk för familjehem kan kapitlet också användas som utgångspunkt för gemensam fördjupning, till exempel i temakvällar där familjehem också kan dela bilder av hur samarbetet bör se ut, och dela erfarenheter av hur familjehemsföräldrar kan bädda för ett gott samarbete, till exempel när de träffar föräldrarna första gången eller genom aktiviteter som bidrar till god samvaro vid umgängen genom att bygga på föräldrarnas förmågor. Det blir ett sätt att sprida goda idéer, men också att utmana tankesätt kring vad som är möjligt.

När samarbetet känns svårt mellan föräldrar och familjehem/personal behöver social- och familjehemssekreterare finnas till hands för vägledning och konflikthantering, men det är också viktigt att komma ihåg hur känslig relationen kan vara även om föräldrar inte öppet visar det. Många föräldrar kan känna en längtan efter att få lära känna sitt barns nya familj, sam-

tidigt som det kan finnas en rädsla att familjehemmets släkt konkurrerar ut den biologiska släkten. Det uppstår oundvikligen en konkurrens om barnets tid och föräldrar kan behöva hjälp från socialtjänsten att hitta lösningar.

Det finns en risk att en förälder som inte "ligger på" uppfattas som en ointresserad förälder, men det kan lika gärna vara en förälder som inte kan eller vågar ta plats, som inte är medveten om sina rättigheter eller som har gett upp utifrån tidigare försök att bli lyssnad på. Den som har den vardagliga omsorgen om ett barn är alltid i ett överläge gentemot föräldern och mycket är vunnet om familjehem och personal agerar på ett sätt som får föräldern att känna sig välkommen och sedd.

LÄS MER

Läs mer på goteborgsregionen.se/foralderpaavstand om hur Möln-dal jobbat med att stärka familjehem i relationen till föräldrar och om Göteborgs användning av "Barnets bok" där föräldrar och familjehem tillsammans tecknar barnets historia med hjälp av foton och text.

I början hade jag och familjehemsmamman jättebra kontakt. Vi kunde ringa och liksom... vi hade skitbra kontakt verkligen. Och hon berömde mig för hur jag kämpar och bla, bla, bla. Medan idag har kontakten blivit... alltså hon låter du vet, sådär, tänk dig någon som svarar från ett kontor och är punktlig och "Ja, ja det var Linda. Ja, vad hade du på hjärtat?" Alltså jag tror hon har blivit en helt annan människa. Och jag förstår inte.

Helena

Och så sa familjehemspappan som hade suttit tyst nästan hela tiden till mig: "Nu får du berätta." Det var väldigt fint att han vände sig direkt till mig och att jag fick lov och sitta och få ur mig hur det kom sig att jag... De har ju hört det via socialsekreteraren, men att jag fick säga det själv. Och han sa att "nu kan du vara lugn" att "vi är din förlängda föräldraarm", tror jag han uttryckte det. Att det var... nu skulle vi hjälpa dig eller hjälpas åt här liksom. Och jag... jag kände mig jättesedd och bekräftad i det korta lilla som han sa och jag till och med skicka och tacka dem på sms efteråt för jag tyckte det var fint.

Rana

I DEN LÖPANDE KONTAKTEN MELLAN SOCIALTJÄNST OCH FAMILJEHEM FINNS OCKSÅ FLERA OMRÅDEN SOM KAN UPPMÄRKSAMMAS

- Återkommande prata om föräldrarna i uppföljningar med familjehemmen.
- Bekräfta det som familjehemsföräldrarna gör bra – förstärk det goda.
- Berätta för familjehemmen när föräldrar känner sig trygga med placeringen och berätta för föräldrar när familjehemmen ser det fina hos dem.
- Initiera vuxenmöten där enbart familjehem och föräldrar deltar.
- Bjud in föräldrar att besöka familjehem inför placering.
- Hjälp familjehemmen att vara kreativa när det gäller att hålla föräldrarna närvarande mellan umgängen eller vid umgängespaus, till exempel genom foton eller en saga föräldern läst in.

Föräldrarnas relation till barnet

Föräldrar som inte har levt med sitt barn och/eller som har egna svårigheter kan behöva hjälp med relationen till sitt barn. Även de som initialt inte haft behov av stöd i kontakten med barnet, kan behöva det i takt med att barnet blir äldre. Det kan till exempel handla om att:

- förstå hur de påverkat sitt barn
- se sitt barns behov
- förstå hur de ska bemöta sitt barn
- kommunicera på ett lämpligt sätt i sociala medier
- förstå vad som är lagom mycket kontakt
- utveckla sitt samspel med barnet
- förstå vad ett barn behöver för att må bra
- förstå vikten av att hålla kontakt med sitt barn och att genomföra umgängen
- se saker ur barnets perspektiv
- inte berätta för mycket om sina egna problem för barnen
- inte ge barnen dåligt samvete
- hantera sina egna känslor så att de inte går ut över barnet
- visa omsorg och kärlek.

Föräldrar kan också önska hjälp att få prata om det som hänt i familjen, eller att berätta om sig själv och sin bakgrund ifall kontakten varit sporadisk. Om det inte finns något etablerat umgänge kan föräldern få hjälp att berätta på andra sätt, till exempel skriva ett brev eller spela in en film via telefonen. Även om inte barnet kan ta del av berättelsen nu kan det kännas skönt att den finns, den dag barnet är intresserad eller mogen för att ta emot den.

Umgänge med barnet

För att få till så bra umgängen som möjligt, som är anpassade till vad barn, föräldrar och eventuellt familjehem önskar krävs god planering och kreativitet. Det finns annars en risk att umgängen ”blir som de blir” och ganska fyrkantiga, till exempel knutna till en viss lokal eller ett visst klockslag trots att det inte är motiverat i just det här fallet. Utgå istället från familjens egna idéer och din egen kunskap om vad som skulle passa. För en del föräldrar behöver umgänget ske i en särskild lokal för att ta hänsyn till skyddsbehov, men när det inte finns sådana risker att beakta är det positivt att istället få träffas i en miljö som familjen valt, som en lekplats, en skateboardramp eller ett stall där barnet rider. Kanske är det möjligt att gå på bio, bowla eller äta en glass på en bänk i solen?

Många föräldrar uttrycker vardagliga önsningar kring umgänget. En del föräldrar önskar få komma hem till familjehemmet så att de får se hur barnet har det. Andra önskar att barnet ska få komma hem till dem, så att de får visa hur de bor och att de har det bra. Samtidigt som barnets socialsekreterare måste göra bedömningar om vad som är säkert, behövs också en öppenhet kring vad som är möjligt och gynnsamt för relationen. Föräldrar kan uppleva att det snarare är familjehemmets önskemål och behov, än barn och föräldrars, som blir styrande. Här kan social- och familjehemssekreterare spela en viktig roll genom att följa upp och vid behov delta i planering och genomförande.

Det är också viktigt att umgängesstödjare, när de finns med, är tydliga med varför de är där och vad deras uppgift är. Annars kan deras närvaro upplevas som både obegriplig och skrämmande av såväl barn som föräldrar, och som ”övervakning”

snarare än stöd. Det är också värt att fundera över vem som bäst kan stötta föräldern under ett umgänge, när det behövs. Är det någon som jobbar med umgängesstöd, eller är det snarare den boendestödjare eller boendepersonal som känner föräldern väl och kan bidra till en naturlig situation och till att umgänget anpassas på rätt sätt för både barn och vuxna?

LÄS MER

Socialstyrelsen har tagit fram materialet ”Positivt umgänge” som ursprungligen utformades i USA. Det består av en manual till socialtjänstpersonal och tre guider: en för barn, en för familjehem och en för föräldrar (även på lätt svenska). Guiderna för barn och föräldrar har fokus på egen reflektion och känslor, medan guiden för familjehem handlar om deras roll i umgänget. Guiderna kan skrivas ut eller beställas. Om det passar kan du dela ut den till föräldern och sedan prata om vad de tänker kring det som tas upp. Om det inte passar kan du hitta inspiration till frågor och samtalsämnen i umgängesplaneringen. [Barn i familjehems umgänge med föräldrar och andra närstående - Kunskapsguiden](https://www.kunskapsguiden.se/) (kunskapsguiden.se)

Socialstyrelsen har också tagit fram ett kunskapsstöd om umgänge. I den finns en särskild bilaga om vad som är viktigt att tänka på när föräldrar har kognitiva svårigheter. [Barn i familjehem – umgänge med föräldrar och andra närstående](https://www.socialstyrelsen.se/) (socialstyrelsen.se)

FoU Södertörn har tagit fram ett bedömningsstöd för umgänge. [Bedömningsstöd för umgänge: Ett hjälpmedel för att ta reda på hur umgänge för barn placerade i familjehem kan utformas i enlighet med barnets bästa](https://diva-portal.org/) (diva-portal.org)

Motivationsarbete

Föräldrar är olika benägna att ta emot hjälp. En anledning till att föräldrar inte vill ta emot råd, stöd och hjälp kan vara att de saknar tillit till socialtjänsten. En annan kan vara att de inte förstår vad insatsen handlar om, eller hur den påverkar placeringen. I ett motivationsarbete blir det därför viktigt att vara tydlig med vad hjälpen rent konkret innebär, vad syftet är, vem som ska ge den och hur ofta. Det är också viktigt att förklara hur den påverkar föräldrarnas chanser att få kontakt med sitt barn, eller att få hem sitt barn. Föräldrar kan vara rädda för att ta emot hjälp därför att de oroar sig för vad som händer om de öppnar upp och visar sina brister. Kanske slår det bara tillbaka mot dem?

Ibland uppfattas föräldrarnas svårigheter stå i vägen för ett motivationsarbete när det gäller föräldrastöd, till exempel vid beroendesjukdom. Men kanske är det gynnsamt att tänka tvärtom? För en person med missbruk kan föräldraskapet utgöra den starkaste motivationskraften för att ta emot behandling. Att ta emot föräldrastöd innebär ju inte nödvändigtvis att ha kontakt med eller att träffa sitt barn, utan till exempel om förståelsen för hur barnet påverkas av föräldrarnas sjukdom(ar), eller att skapa en ord- och bildberättelse som barnet kan ta del av senare i livet. Här blir det viktigt med samarbete från dem som finns runt föräldern för att förstå hur en förälder kan motiveras att ta emot den hjälp som de anses behöva för att finnas till för sina barn på ett positivt sätt.

Verksamheter och projekt som det går att läsa mer om online

Föreningen [Orut](#) ger på uppdrag av myndigheter föräldrastöd till mammor som lever med missbruk, våld och kriminalitet. Stödet till de mammor som får hjälp är omfattande och inbegriper umgänge. Målet är att mammor med egen erfarenhet av att ha återtagit omsorgen om sina barn efter ett omhändertagande ska kunna arbeta som föräldrastödjare tillsammans med professionellt utbildade stödjare.

I [Helsingborgs stad](#) bedrivs ett utvecklingsarbete för att säkerställa att föräldrar får stöd och att deras livssituation följs upp inför en placering övervägande. Det finns en särskild verksamhet, "Fritt föräldrastöd" som erbjuder stöd och stödgrupper. Det finns också en föräldraförening: PUFF.

I [Stockholms stad](#) finns verksamheten Stella – stöd till föräldrar med placerade barn. Den startade som ett projekt 2013, men blev efter tre år en ordinarie verksamhet. En liknande mottagning finns sedan 2020 i [Göteborgs stad](#). På Stellamottagningarna jobbar två erfarna socialarbetare som både har i uppdrag att stötta föräldrar med barn placerade i kommunen, och att bidra till att kommunens socialtjänst förbättrar stödet generellt. Stödet ges både individuellt och i grupp.

Kunskapscentrum SUF i Uppsala har utvecklat och [utvärderat](#) stödgrupperna Mamma/Pappa trots allt, som vänder sig till för-

äldrar med barn i samhällsvård med så stora kognitiva svårigheter att det inverkar på föräldraförmågan.

[Parenting Young Children](#), PYC, är ett föräldrastödsprogram som tagits fram för föräldrar med kognitiva funktionsnedsättningar (men inte specifikt för föräldrar med barn i samhällsvård) i Australien och implementerats i Sverige. Utifrån programmet har även ett enklare arbetssätt utvecklats för den som ger föräldrastöd till målgruppen.

På goteborgsregionen.se/foralderpaavstand finns enskilda flikar för de kommuner som deltog i FoU-projektet. Där finns kontaktuppgifter och beskrivningar av de arbetssätt som togs fram och testades.

Kunskapscentrum för jämlik vård har tagit fram ett nationellt kunskapsstöd till dem som möter föräldrar med kognitiva svårigheter. Det innehåller handfasta tips blandat med reflektionsfrågor och föräldraröster och finns att ladda ner och beställa på www.vgregion.se/jamlikvard.

Vi vill gärna veta vad du som läser den här skriften tänker om form och innehåll. Var den till hjälp? Saknar du något? Hör gärna av dig till anna.melke@goteborgsregionen.se.

